

Młodzi i wykształceni mieszkańcy wsi: zmiana czy mała stabilizacja?

Dr hab. Ilona Matysiak, prof. APS
Instytut Filozofii i Socjologii APS

Seminarium EUROREG, Uniwersytet Warszawski

30.11.2023

AKADEMIA
PEDAGOGIKI
SPECJALNEJ
im. Marii Grzegorzewskiej

The Maria Grzegorzewska
ACADEMY
OF SPECIAL
EDUCATION

02-353 Warszawa, ul. Szczęśliwicka 40, tel. (48 22) 589 36 00

Przesłanki podjęcia tematu

- **Kontynuacja problematyki podejmowanej w polskiej socjologii:**
 - Badania młodych mieszkańców wsi w kontekście przemian strukturalnych.
 - Badania studentów pochodzenia chłopskiego / wiejskiego.
- Po 1989 r., a następnie 2004 r. polska wieś weszła w **kolejny okres przemian** ekonomicznych, społecznych i kulturowych.
- **Wieś potrzebuje kapitału ludzkiego** (i innych typów kapitałów), żeby się rozwijać.
 - Około 20-30% absolwentów studiów wyższych wiejskiego pochodzenia wraca do swoich wsi (np. Haartsen & Thissen 2014, Sano et al. 2020, Szafraniec & Szymborski 2016).

Literatura – *rural stayers*

- Pozostanie w miejscu zamieszkania jako preferencja i świadomy wybór, a nie porażka czy odrzucenie życiowej szansy (np. Stockdale et al. 2018, Stockdale & Ferguson 2020).
 - Powrót na wieś nie jest tożsamy z porażką.
 - „Zakorzenieni” (*rooted*) vs. „uwiązani” (*tied*) (Barcus & Brunn 2009).
- Nieostre granice pomiędzy mobilnością i jej brakiem.
 - Praca ”w delegacji” i powroty na weekendy (Stockdale & Haartsen 2018).
 - *Psychological staying* (Haartsen & Thissen 2018).
- Przyczyny pozostania na wsi: przywiązanie do miejsca i społeczności, więzi z rodziną, ”wiejska sielanka”, praca, warunki mieszkaniowe.
 - *Local insider advantage* (Fischer & Malmberg 2001).

Źródło danych empirycznych

- Grant NCN *Rola kapitału kulturowego młodych mieszkańców wsi we współczesnych procesach przemian obszarów wiejskich w Polsce* (nr DEC-2013/11/D/HS6/04574).
- **92 indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzone z młodymi dorosłymi (25-34 lata) z wyższym wykształceniem, mieszkającymi w 10 celowo wybranych gminach wiejskich położonych w różnych częściach kraju.**
 - Dyplom licencjata/inżyniera lub magistra/magistra inżyniera.
- Badanie zostało przeprowadzone w okresie czerwiec – wrzesień 2016, maj - czerwiec 2017.

Badane gminy

T: Świątajno

R: Kalinowo

R: Gzy

T: Mokobody

T: Gródek nad Dunajcem

R: Moszczenica

R: Pęcław

T: Walim

T: Wijewo

R: Krzymów

Charakterystyka badanych

- Wśród badanych znalazło się **29 mężczyzn i 63 kobiety**.
 - Po połowie 25-29-latków i 30-34-latków w obydwu grupach płci.
- Zdecydowana **większość badanych pochodzi z miejscowości, w których aktualnie mieszkają**.
- Odmienna sytuacja rodzinna wśród badanych kobiet i mężczyzn.
- Prawie 2/3 badanych kobiet miało stopień magistra lub magistra inżyniera, a wśród mężczyzn połowa ukończyła studia I stopnia.
- **Badani często należeli do pierwszego pokolenia z wyższym wykształceniem w swoich rodzinach**. Nie wszyscy przeprowadzali się do miasta na czas studiów.

Praca zawodowa badanych

- **Większość badanych pracuje w lokalnych instytucjach publicznych** (urząd gminy, ośrodek kultury, OPS, szkoła, warsztaty terapii zajęciowej).
- **Niewielka liczba badanych (dwóch mężczyzn i cztery kobiety) pracuje w rodzinnym gospodarstwie rolnym.** Kilko kolejnych to rolnicy/rolniczki tylko na papierze.
 - Wątek pomocy w rodzinnym gospodarstwie poza pracą zarobkową.
- **Niewielka liczba badanych (pięć kobiet i czterech mężczyzn) prowadzi działalność gospodarczą:** szkoła językowa, agroturystyka, klinika weterynaryjna, hydraulika wysokociśnieniowa, transport, biuro rachunkowe, prace ziemne.
 - Znaczenie tradycji i doświadczeń rodzinnych w prowadzeniu biznesu.

Motywacje do życia na wsi i plany

Pozostający (*stayers*)

- Lokalne uczelnie / studia zaoczne.
- Przywiązanie do życia na wsi, rodziny, przyjaciół i sąsiadów.
- Chęć pozostania na wsi w przyszłości.
- Większość angażuje się na rzecz społeczności lokalnej.

Powrotnicy (*returnees*)

- Studia w mieście / praca w mieście lub za granicą.
- W większości powrót zgodnie z preferencjami (więzi).
- 2/3 chce zostać na wsi.
- Różny poziom zaangażowania na rzecz społeczności.

Przybysze (*newcomers*)

- Kobiety z innych wsi lub małych miasteczek.
- Presja na zamieszkanie w tej wsi (zobowiązania męża, kalkulacje).
- Plany pozostania na wsi w przyszłości.
- Połowa nie angażuje się na rzecz społeczności lokalnej.

- **Większość badanych nie ma wyraźnych preferencji, jeśli chodzi o przyszłe miejsce zamieszkania swoich dzieci.**

Zaangażowanie społeczne badanych

- Większość badanych **sporadycznie angażuje się w różne lokalne inicjatywy**, np. pomaga przy organizacji festynów i lokalnych uroczystości.
- Prawie jedna trzecia badanych (częściej mężczyzn) wskazała, że **zainicjowali jakieś działania w swojej społeczności**.
- Prawie jedna trzecia rozmówców i rozmówczyń działa w ramach **jakiejś lokalnej organizacji społecznej**.
 - Zarówno tradycyjne, jak i „nowe” wiejskie organizacje.
- Tylko **nieliczni badani pełnią jakieś funkcje w samorządzie lokalnym**.

Inicjatywy lokalne badanych

MEŹCZYŹNI	KOBIETY
Porządkowanie przestrzeni publicznej.	Wniosek o zajęcia sportowe dla dzieci.
Nieformalna grupa morsów.	Petycja w sprawie oświetlenia ulicznego.
Zajęcia sportowe dla dzieci.	Organizacja balu charytatywnego.
Inicjatywy na rzecz wsi w ramach działalności w ochotniczej straży pożarnej.	Założenie lokalnego stowarzyszenia.
Organizacja lokalnego festynu w miejscowości	Założenie młodzieżowej drużyny pożarniczej.
	Zorganizowanie dożynek wiejskich.
Czyn społeczny – przygotowanie boiska do siatkówki plażowej.	Zorganizowanie grupy aktywnych kobiet.
	Zorganizowanie kursu tańca i fitness.
Zorganizowanie turnieju gry na konsoli.	Zaktywizowanie koła gospodyń wiejskich.
	Imprezy integracyjne dla mieszkańców.
Przygotowanie tablic ogłoszeniowych dla sołectwa.	Amatorskie rajdy samochodowe.
	Charytatywny maraton zumbi.
	Projekty w NGO przy szkole.

Typ 1: Aktywni / aktywne

Regularne zaangażowanie w lokalne inicjatywy.

Inicjatorzy i inicjatorki lokalnych działań.

Zaangażowanie w organizacje i samorząd lokalny.

(...) to OSP funkcjonuje lepiej, a to też w jakiś sposób ściąga młodzież do współpracy, do jakiś spotkań. No, praca w OSP jest charytatywna i tutaj czasami jest praca, a czasami jest miejsce spotkań, żeby chwilę pogadać czy obejrzeć film. [5.Krzymów_M.32]

Zwykle „stayersi” lub „powrotnicy” z przekonania.

Kobiety i mężczyźni (bezdzielnicy, nie w związkach).

„Zakorzenienie” w społeczności, są lokalne organizacje.

Typ 2: Aktywni/aktywne incydentalnie

Sporadyczne zaangażowanie w lokalne inicjatywy.

Chęć większego zaangażowania w przyszłości.

Rzadko zaangażowanie w organizacje, samorząd w planach.

(...) myślę, że będę się bardziej angażować, jak już moje dzieci pójdą do szkoły. [4.Gzy_K.28]

Jeślibym już podjął jakąś taką decyzję, że tak, będę tu (...) do śmierci mieszkał, miał pracę, to myślę, że tak. Myślę, że jakoś bym się zaczął angażować. [5.Gródek_M.33]

Zwykle „powrotnicy” lub osoby nowo przybyłe.

Większość kobiet, koncentracja na pracy i rodzinie.

”Zakorzenienie” w społeczności, nie wszędzie organizacje.

Typ 3: Nieaktywni / nieaktywne

Brak zaangażowania na rzecz miejscowości.

Brak planów zaangażowania w przyszłości.

Zwykle „powrotnicy” lub osoby nowo przybyłe.

(...) ja w ogóle ich nie znam, ja tutaj mieszkam dopiero trzy lata, to nawet niektórzy nie wiem, jak na nazwisko mają. (...) To jest tylko na 'dzień dobry'. [6.Mokobody_K.30]

(...) domek w polu mam. Ja w ogóle jestem z dala od tej wioski i ja praktycznie nawet tam nie chodzę za bardzo. [3.Pęcław_K.34]

Większość kobiet, koncentracja na pracy i rodzinie.

Ograniczone relacje z sąsiadami, mieszkańcami wsi.

Brak lokalnych organizacji lub działających grup.

Zaangażowanie w samorząd lokalny

- *Mój tato był sołtysem. Ja nie, nie mam takiej potrzeby i uważam, że jest to naprawdę ciężki kawałek chleba. Biorąc pod uwagę roszczeniowość dzisiejszych osób i społeczeństwa, niejednokrotnie jest to bardzo trudne. [2.Gródek_K.29]*
- *Ja nie do końca mam na to czas, bo uważam, że albo trzeba się w to zaangażować, tak? (...) No, też ojciec mój jest dziwnym dosyć człowiekiem, ale na przykład mnie z moimi rówieśnikami wyzywa od różnych tam najgorszych, że w naszym wieku to każdy powinien być przynajmniej radnym albo wójtem i tak dalej, tak. No, mieszkając tutaj, chcąc zrobić coś dla siebie, dla innych i tak dalej, to powinniśmy brać udział w życiu społecznym na każdym szczeblu i powinniśmy w tej takiej najniższej jednostce administracji też brać udział, i tutaj... No, ale to nie ma z kim o czym rozmawiać. [8.Walim_M.33]*

Zaangażowanie w samorząd lokalny

- (...) [sołtys] nie chce rozmawiać. On wie wszystko najlepiej. No, już w pewnym momencie miałem tego dosyć. I nawet się do niego nie wybieram. [9.Świątajno_M.27]
- Niestety, ale jest to też osoba starsza i myślę, że pani ta też już [po prostu nie nada] za pewnymi sprawami, nie ma już świeżych pomysłów, że przydałby się ktoś młodszy z nowymi pomysłami, z taką świeżą głową. [9.Walim_K.26]
- Pewnie z lenistwa. Jak mam iść na zebranie w niedzielę gdzieś tam koło południa, to ja w tym momencie jestem 300 km stąd na motorze. [5.Gródek_M.33]
- (...) jak już mam chwilę wolnego, to ja wolę nawet telewizję pooglądać. [2.Kalinowo_K.31]

Zmiana czy mała stabilizacja?

- *Nie chciałem nigdy brać udziału w tak zwanym wyścigu szczurów. To nie jest moja para kaloszy, nie? (...) A duże miasta niestety tym się charakteryzują, korporacje i tak dalej. Nie wiem, jak byłbym w stanie w ogóle wytrzymać tam. [1.Walim_M.33]*
- *(...) mąż też wyjeżdżał za granicę, jest murarz, tynkarz. I byłam tam u niego i też mówił, to chodź zostaniemy tutaj w Belgii na stałe, pójdiesz do pracy. Praca na sprzątanii. I tak pomyślałam, że to nie jest szczyt moich możliwości, być za granicą i sprzątać komuś domy. Więc tak sobie pomyślałam, że pójdę na studia i będę miała lepszą pracę. (...) chciałam bardzo tutaj wrócić. [5.Kalinowo_K.31]*
- *(...) hierarchia wartości jest taka, że pierwsze rodzina, potem takie inne sprawy. [8.Gródek_M.29]*

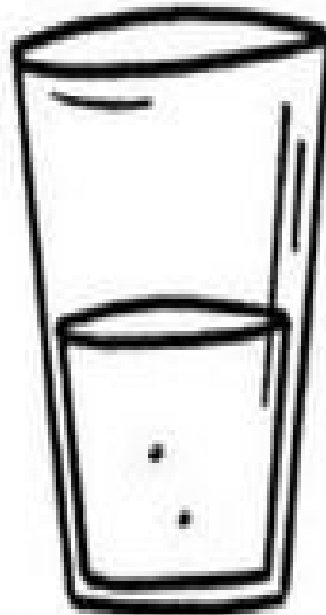
Zmiana czy mała stabilizacja?

OPTYMISTA

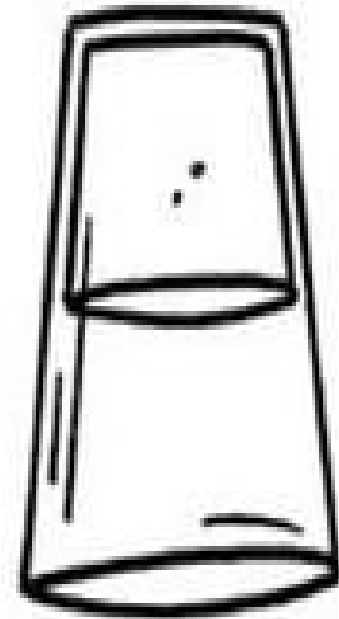
"W POŁOWIE
PEŁNA"

PESYMISTA

"W POŁOWIE
PUSTA"

ILUZJONISTA

"ABRA-
KADABRA"

Wybrane publikacje

*Sociologia
Ruralis*

Journal of the European Society for Rural Sociology

ORIGINAL ARTICLE

Free to
Read

Stayers or leavers? Spatial (im)mobility patterns of young university graduates living in rural areas in Poland

Ilona Matysiak PhD

First published: 18 October 2021 | <https://doi.org/10.1111/soru.12360> |

Citations: 6

<http://www.aps.edu.pl/>

[Read the full text >](#)

PDF TOOLS SHARE

Abstract

This article aims to explore the (im)mobility patterns of 92 young university graduates living in 10 selected rural municipalities in Poland interviewed within a qualitative study. This is achieved by dividing them into stayers, returnees and newcomers, and looking at their motivations to live in the countryside, plans about their future places of residence as well as their integration into rural communities where they live by analysing their local socializing practices and community engagement. The results show that in each group, those who plan to stay outnumber the potential leavers—that is, those who would prefer to live elsewhere. The main motivations to stay include a community and family attachment, as well as an aversion to the city or a lack of interest in an urban lifestyle. Having children, property and a social life in the village also contribute to staying. The findings indicate, however, that a university education may affect the interviewees' integration into the community in terms of weakening their relationships with peers without a university degree and shaping their aspirations and preferences, which do not always match those dominating a rural community.

Bibliografia

- Barcus, H. R. & S. D. Brunn (2009). Towards a typology of mobility and place attachment in rural America. *Journal of appalachian studies* 15 (1&2), pp. 26-48.
- Fischer, P. A., & G. Malmberg, (2001). Settled people don't move: On life course and (im-) mobility in Sweden. *International Journal of Population Geography* 7(5), pp. 357-371.
- Haartsen, T. & F. Thissen (2014). The success-failure dichotomy revisited: young adults' motives to return to their rural home region. *Children's geographies* 12 (1), pp. 87–101.
- Sano, J., C. Hillier, M. Haan & D. Zarifa (2020). Youth migration in the context of rural brain drain: Longitudinal evidence from Canada. *Journal of rural and community development* 15 (4), pp. 100-119
- Stockdale, A. & T. Haartsen (2018). Editorial introduction: Putting rural stayers in the spotlight. *Population, space and place* 24, pp. 1-8.
- Stockdale, A., N. Theunissen & T. Haartsen (2018). Staying in a state of a flux: A life course perspective on the diverse staying processes of rural young adults. *Population, space and place* 24, pp. 1-10.
- Stockdale, A. & S. Ferguson (2020). Planning to stay in the countryside: The insider-advantages of young adults from farm families. *Journal of rural studies* 78, pp. 364-371.
- Szafraniec, K. & P. Szyborski (2016). Transition from education to employment: A specific character of rural youth of the selected post-communist countries. *Wiś i Rolnictwo* 4 (173), pp. 101–121.

Dziękuję za uwagę

imatysiak@aps.edu.pl